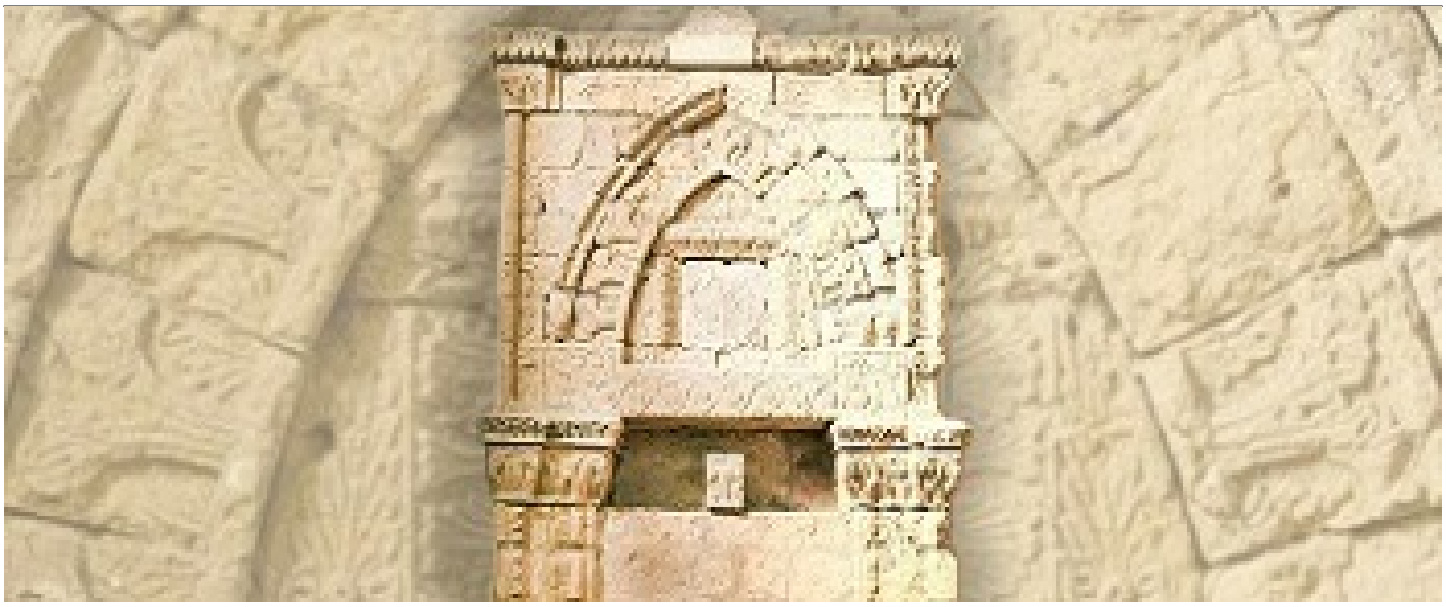

Els hebreus catalans a la Sicília del 1400. La seva història en un armari de pedra

Autor: Ariela Piatelli
Data de publicació: 20-08-2019

Recuperat a Agira (Enna) un armari de pedra dels jueus catalans: el sud, protagonista a la diada de la cultura hebrea. Article aparegut al diari 'La Stampa' el 13 de setembre del 2017.

Cliqueu-hi damunt

Es pensaven que era un portal i, en canvi, és un antic «Aron», o bé l'armari sagrat hebreu de la sinagoga on es desa «sefarim», els rotlles de la Torà. És un raríssim exemplar de pedra, custodiat a Agira, província d'Enna, al cor de Sicília, a l'església del SS (Sancta Sanctorum) Salvatore. L'Aron, únic moble hebreu salvat de les destruccions de les sinagogues del sud després que els jueus fossin expulsats del domini espanyol el 1492, és un document que ha resistit el pas del temps i que testimonia que a Agira hi havia una comunitat jueva activa i dinàmica.

Aquest any la Diada Europea de la Cultura Hebrea (10 de setembre) ha estat dedicada al sud d'Itàlia, a Sicília en particular, i ho ha fet possible la Unió de les Comunitats Hebrees Italianes, que té com a tema «La diàspora. Identitat i diàleg». La història de l'Aron comença el 1453, quan el construeixen a la sinagoga d'Agira els hebreus sefardites d'origen català, que havien trobat en les platges sicilianes el lloc ideal per als intercanvis comercials i d'idees. «A l'època medieval, les comunitats sefardites van començar a construir els Aron amb maons (quan en general són de fusta) —explica l'historiador Nicolò Bucaria— Tots aquests monuments foren destruïts amb l'expulsió dels jueus. Les sinagogues foren enderrocades, o bé transformades en esglésies». La sinagoga d'Agira fou transformada en l'oratori de la Santa Croce i el mobiliari sagrat, en l'altar. La redescoberta de l'Aron ha estat gradual: «A les acaballes dels anys 30, una estudiant, escrivint la seva tesi doctoral, es va adonar de les inscripcions en hebreu que hi havia sobre l'Aron —continua Bucaria—. A la postguerra, quan Sicília es despobla a causa de l'emigració, l'oratori tanca les portes i l'edifici roman abandonat. Salvatore Mangione, batlle de S. Fratello, es va adonar que l'església era a punt de l'esfondrament i va intentar de salvar l'Aron».

Després va ser un capellà de poble qui el va salvar materialment. «Als anys 70 l'edifici s'ensorra, i és el capellà, el senyor Rosario Cottone, home de gran cultura i sabedor de la importància del monument, juntament amb dos paletes, ajudats d'una corriola, que desmunta l'Aron pedra per pedra i el trasllada a l'església normanda del SS. Salvatore. La inscripció estava lleugerament cremada, però monsenyor Benedetto Rocco reeixí a restaurar-la, i a saber la data precisa de la construcció». «Casa de Jacob, vine, caminem amb la llum del senyor» és aquest el versicle d'Isaïes triat per al moble, la data hebrea corresponent al 1453. «Per la tria del versicle i per altres elements es comprèn que l'Aron ha estat fet pels hebreus catalans – explica l'historiador -. La inscripció és idèntica a la de la sinagoga de Girona, l'estil arquitectònic és gòtic català i a la part de dalt hi ha l'emblema de la casa d'Aragó envoltat pel rombe heràldic català».

L'Aron es troba actualment en els itineraris hebreus de la Unió de les Comunitats Hebrees Italianes, per tal com representa un document importantíssim. «Durant anys, molts historiadors han mantingut que el moble sinagogal era un portal i molts han negat que en el passat hi hagués hagut una comunitat hebrea a Agira, perquè no existien gaires documents que testimoniessin el contrari. Però la pedra ha sobreviscut i l'Aron és el testimoni més important. La comunitat d'Agira no devia ser gaire nombrosa, potser es tractava d'un centenar de persones. Però sabem que era una comunitat activa, que es reunia i pregava. A la Sicília central els hebreus tenien un rol fonamental de mediadors culturals i comercials».

Actualment, de la sinagoga transformada en oratori, en resten només els murs perimetrals. La batllessa d'Agira, Anna Maria Greco, té un projecte a punt per reconstruir la sinagoga i retornar-nos l'Aron: «La sinagoga era un símbol de convivència, establert en un barri àrab - explica -. L'Aron , per la ciutat i per tot el país, és un monument important i un atractiu per al turisme. Voldríem reconstruir la sinagoga al seu lloc originari, ja hem presentat el projecte a la Regió de Sicília, però no ha reeixit. Malgrat que ja no hi hagi una comunitat jueva a Agira, arriben molts turistes hebreus de tot el món per veure l'Aron, i voldríem tornar-lo a la Sinagoga».

Ariela Piatelli
Cultura
La Stampa
13 setembre 2017
Traducció: Montserrat Camps
https://www.lastampa.it/cultura/2017/09/13/news/gli-ebrei-catalani-nella-sicilia-del-400-in-un-armadio-di-pietra-la-loro-storia-1.34414088?refresh_ce